

РОЗДІЛ 10 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 346.5.

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/120>

ПОРОГОВІ ЗНАЧЕННЯ У КОНТРОЛІ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЯМИ НА ЦИФРОВИХ РИНКАХ

THRESHOLDS FOR MERGER CONTROL IN DIGITAL MARKETS

Денисенко С.М., адвокат,
аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Державний торговельно-економічний університет

У статті досліджуються питання концентрації на цифрових ринках. Метою дослідження було формулювання пропозицій до внесення змін до чинного законодавства щодо удосконалення контролю за концентраціями на цифрових ринках із урахуванням іноземного досвіду. Проаналізовані наукові праці українських вчених, в яких досліджуються питання конкурентного законодавства в цілому та концентрації на цифрових ринках. Констатований факт, що питання правового регулювання концентрації на цифрових ринках українськими науковцями деталізовано не досліджувалось. Було проаналізовано законодавство про концентрацію та цифрові ринки США, ЄС, Німеччини та практику Європейської комісії щодо концентрації на цифрових ринках. Зазначено, неефективність традиційних підходів конкурентного права до злиттів на цифрових ринках, і як приклад було наведено, справу щодо концентрації Facebook/ WhatsApp.

Вказано, що встановлення порогових показників для концентрацій є важливим аспектом конкурентної політики, покликаним забезпечити чіткий баланс між сприянням економічній ефективності та запобіганням антиконкурентній поведінці. Суть встановлення цих порогових показників полягає в необхідності виявлення та ретельної перевірки концентрації, які потенційно можуть завдати шкоди конкуренції та добробуту споживачів.

Основна мета порогових показників для концентрацій полягає в тому, щоб надати антимонопольним органам законодавчу та регуляторну базу для оцінки ймовірного впливу запланованих концентрацій на структуру ринків.

Зазначено, що законодавство України на даний час не регулює концентрацію на цифрових ринках. Доведено, що належній конкуренції при концентрації цифрових ринків буде сприяти запровадження порогового значення частки ринку, порогового значення суми угоди та спеціального попереднього контролю і контролю після злиття та запропоновано доповнити Розпорядження Антимонопольного комітету України про концентрацію зазначеними пороговими значеннями.

Ключові слова: концентрація, цифрові ринки, господарська діяльність, конкуренція, злиття, порогові показники для концентрації.

The article examines the issues of concentration in digital markets. The purpose of the study was to formulate proposals for amending the current legislation to improve control over concentrations in digital markets, taking into account foreign experience. The article analyzes the scientific works of Ukrainian scholars focusing on the issues of competition law in general and concentration in digital markets. It is stated that the issue of legal regulation of concentration in digital markets has not been deeply studied by Ukrainian scholars. The author analyzes the legislation on concentration in digital markets of the USA, the EU, Germany and the practice of the European Commission. The ineffectiveness of traditional competition law approaches to mergers in digital markets was noted, and the Facebook/WhatsApp merger case was presented as an example.

It is pointed out that introducing merger thresholds is an important aspect of competition policy designed to ensure a clear balance between promoting economic efficiency and preventing anticompetitive behavior. The essence of setting these thresholds is the need to identify and scrutinize concentrations that could potentially affect competition and consumer welfare.

The main purpose of merger thresholds is to provide competition authorities with a legal and regulatory framework for assessing the likely impact of planned concentrations on market structure.

It is noted that Ukrainian legislation currently does not provide for effective control over concentration in digital markets. It is assumed that effective control over competition in the case of concentration of digital markets will be facilitated by the introduction of a market share threshold, a transaction value threshold, and special pre-merger and post-merger control, and it is proposed to introduce such mechanisms and into the Merger Control Regulation of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

Key words: concentration, digital markets, economic activity, competition, mergers, thresholds for concentration.

За останнє десятиліття низка великих технологічних компаній здійснила багатомільйонні придбання нових цифрових компаній, які обслуговують мільйони споживачів у різних сферах. Ці транзакції пройшли фактично без перевірки з боку антимонопольних органів, що свідчить про невідповідність традиційних підходів конкурентного права для цифрових ринків.

Традиційні системи контролю за злиттями, включаючи порогові показники для отримання дозволу на концентрацію, не були розроблені з урахуванням основних особливостей нової економіки, а саме:

1) технологічні характеристики цифрового бізнесу, такі як низькі витрати на дистрибуцію, відсутність потреби у фізичній присутності та глобальне охоплення;

2) динаміка ринків цифрових платформ, де новостворені суб'єкти господарювання підтримують бізнес-моделі, які надають перевагу швидкому зростанню, а не монетизації, і є важливим джерелом ринкової конкуренції.

Додатковою проблемою є те, що вартісні показники не однаково впливають на всі сектори економіки. У деяких секторах товарообіг загалом високий (наприклад, роздрібна торгівля), в той час як інші сектори мають менший товарообіг, але все одно можуть мати велике значення для економіки або суспільства в цілому.

Ці характеристики та динаміка ринку створюють розрив між продажами, оборотом і активами та економічною вагою або конкурентною значимістю цифрової компанії. Тому традиційні критерії необхідності отримання дозволу на концентрацію, а саме – порогові вартісні показники, не здатні охопити конкурентно значущі господарські операції, які відбуваються в цифровій економіці вже понад десятиліття.

Певні держави вже внесли відповідні зміни до конкурентного законодавства, але практика правозастосування є ще доволі обмеженою, щоб зробити обґрунтовані висновки щодо ефективності таких змін.

При цьому зволікання із удосконалення правового регулювання процедур контролю за концентраціями є неприпустимим, адже цифровий сектор став основним виробничим сектором світової економіки, саме тому захист економічної конкуренції у цій сфері є важливим.

Дослідження питання концентрації завжди було в центрі уваги науковців. Так, А. Герасименко та Н. Мазаракі досліджували питання ринкової влади, загальні положення концентрації суб'єктів господарювання та застосування конкурентного законодавства України щодо онлайн – гігантів [1; 2], проаналізували основні зміни до конкурентного законодавства України з метою подолання викликів, пов'язаних з еволюцією сучасної цифрової економіки [3], розкрили основні характеристики критерію повнофункціональності господарської діяльності як способу визначення концентрації ринкової влади [4], К. Смирнова досліджувала питання контролю за концентраціями в ЄС [5], Б. Титиш та Ю. Швед з економічної точки зору розкрили потенційні ризики та загрози концентрації на глобальних цифровізованих ринках [6], тощо, однак питання правового регулювання концентрації на цифрових ринках деталізовано українськими науковцями не досліджувалось.

Метою цього дослідження є формулювання пропозицій до внесення змін до чинного законодавства щодо удосконалення контролю за концентраціями на цифрових ринках із урахуванням іноземного досвіду.

Встановлення порогових показників для концентрацій є важливим аспектом конкурентної політики, покликаним забезпечити чіткий баланс між сприянням економічній ефективності та запобіганням антиконкурентній поведінці. Суть встановлення цих порогових показників полягає в необхідності виявлення та ретельної перевірки концентрацій, які потенційно можуть завдати шкоди конкуренції та добробуту споживачів.

Основна мета порогових показників для концентрацій полягає в тому, щоб надати антимонопольним органам законодавчу та регулятивну базу для оцінки ймовірного впливу запланованих концентрацій на структуру ринків. На основі визначених конкретних критеріїв, такі як частка ринку або вартість угоди, конкурентні органи можуть ефективно розподіляти свої обмежені ресурси для ретельної перевірки господарських операцій, які з більшою ймовірністю можуть мати негативний вплив на конкуренцію. Такий підхід допомагає запобігти надмірному регуляторному навантаженню на господарські операції, які навряд чи суттєво послаблять конкуренцію.

Крім того, порогові показники для концентрацій відіграють ключову роль у створенні конкурентного ринку. Стимулюючи антиконкурентні концентрації, держава заохочує підприємства конкурувати на основі їхніх переваг, що сприяє інноваціям, ефективності та зниженню цін для споживачів. Досягнення правильного балансу при встановленні цих порогових показників має вирішальне значення. Якщо порогові показники будуть занадто низькими, існує ризик того, що надто велика кількість концентрацій буде піддана ретельній перевірці, що призведе до перевантаження конкурентного відомства і потенційно стримуватиме економічно доцільні господарські операції. З іншого боку, надмірно високі порогові показники можуть дозволити антиконкурентним концентраціям уникнути контролю, що призведе до концентрації ринку та зменшення конкуренції.

Перевагою встановлення порогових показників є те, що вони забезпечують правову визначеність. Недоліком є те, що такий підхід часто виявляється статичним і неточним: для деяких господарських операцій порогові показники взагалі нерелевантні з огляду на ціль їх встановлення, для інших – надто високі і тому господарські операції, які здатні вплинути на конкуренцію на ринку, можуть не досягати визначених вартісних показників [7].

Порогові показники як такі призначені для визначення необхідності застосування процедури контролю за концентраціями, а не для оцінки ринкової позиції учасників концентрації чи впливу транзакції на ринок. При цьому вони включають обороти, отримані від усіх сфер діяльності учасників, а не лише від тих, які безпосередньо пов'язані з концентрацією, і, відповідно, ресурси, спрямовані на них. Порогові показники є суто кількісними, оскільки вони базуються лише на розрахунку обороту, а не частки ринку чи інших критеріїв. Вони переслідують мету забезпечити простий і об'єктивний механізм, який може бути легко застосований компаніями, що беруть участь у злитті, для визначення того, чи потрібно отримувати дозвіл на концентрацію [8].

Аналіз критеріїв, що використовуються в інших юрисдикціях, показує, що у світі існує багато різних моделей визначення порогових значень при концентрації. Кілька прикладів: Китай, Франція та Німеччина мають системи, подібні до моделі ЄС, але застосовують інші порогові значення. У Швейцарії порогові значення також базуються на обороті, але існує додаткове зобов'язання повідомляти, якщо домінуюче становище було визначено для компанії на законних підставах. У деяких країнах, таких як Іспанія та Бразилія, контроль за злиттями пов'язаний з досягненням певних порогових показників ринкової частки. У Сполученому Королівстві не існує обов'язку повідомляти про злиття, але конкурентне відомство має право втручатися. У Законі Харта-Скотта-Родіно (США) до уваги береться вартість господарської операції, активи або оборот. У Південно-африканській Республіці три різні типи концентрацій класифікуються відповідно до обороту та активів, які потім підлягають різним рівням оцінки. У деяких країнах антимонопольні органи можуть також розглядати справи, які не відповідають пороговим показникам (наприклад, у США). У більшості країн існують різні винятки [7; 9].

Одним із показових прикладів неефективності традиційних підходів конкурентного права до контролю за злиттями на цифрових ринках є концентрація Facebook/WhatsApp.

У 2014 році компанія Facebook придбала компанію WhatsApp за 19 мільярдів доларів США, що стало найбільшою за вартістю угоди транзакцією у світі того року. При цьому відповідно до встановлених порогових значень у праві ЄС дана господарська операція не підпадала під встановлені порогові значення.

Обсяг реалізації WhatsApp був занадто низьким, щоб кваліфікувати таку концентрацію як таку, що підлягає контролю з боку Європейської Комісії. Так, відповідно до ст. 1(2) Регламенту ЄС про контроль за концентраціями (ECMR), про концентрацію необхідно повідомляти, якщо «(а) сукупний світовий обіг усіх зацікавлених суб'єктів господарювання перевищує 5000 мільйонів євро; та (б) сукупний оборот кожного з щонайменше двох зацікавлених суб'єктів господарювання в межах Співтовариства перевищує 250 мільйонів євро» [8].

Можуть бути застосовані інші критерії, але обсяг реалізації WhatsApp не перевищував встановлені показники у розмірі 250 мільйонів євро. Зрештою, Комісія змогла прийняти справу до розгляду завдяки особливостям національних режимів контролю за концентраціями та їх взаємозв'язку з контролем за концентраціями в ЄС: з огляду на більш гнучкі або нижчі порогові показники у національному законодавстві трьох держав - членів ЄС (Кіпр, Іспанія та Великобританія) один із учасників концентрації – компанія Facebook – підпадав під контроль за концентраціями. Це, в свою чергу, стало причиною звернення Facebook з проханням, щоб цю концентрацію оцінювала Європейська Комісія [9], а не три національні відомства.

Варто зазначити, що злиття на цифрових ринках часто опиняються поза увагою антимонопольних органів. Наприклад, придбання Facebook Instagram (придбаний

за 1 млрд доларів у 2012 році) або Oculus (придбаний за 2 млрд доларів у 2014 році) не вивчалися Європейською комісією. Вікіпедія перераховує 98 придбань Facebook/Meta між 2005 та 2022 роками. Фактично, придбання Kustomer було єдиною концентрацією з боку Facebook (або Meta), яка пройшла контроль Європейської комісії до 2022 року (на підставі запиту Австрії та інших держав-членів). Придбання Meta компанії Giphy пройшло відповідні процедури контролю лише у Великобританії та Австрії [10].

Враховуючи безконтрольні концентрації на цифрових ринках, в ЄС було вирішено реформувати процес розгляду справ про концентрації. У березні 2021 року Європейська Комісія опублікувала настанови щодо передачі справ відповідно до ст. 22 Регламенту про злиття [11], де вартісні показники не досягають порогових значень, встановлених у законодавстві країн-членів ЄС. Це має на меті заохотити держави-члени передавати справи на розгляд Європейської Комісії, яка також прийматиме їх, якщо держава-член не має юрисдикції над справою. Настави мотивовані тим, що поглинання стартапів або інноваторів усталеними гравцями підпадають під дію Регламенту про концентрації, які часто відбуваються в цифрових секторах.

Даний механізм вже був успішно протестований у справі про концентрацію Illumina/Graal. Це було поглинання компанії Graal компанією Illumina, що в основному вплинуло на ринок тестів на рак. Illumina заплатила за Graal 7,1 млрд. доларів США. Справа була передана на розгляд Європейської Комісії французьким відомством, до якого приєдналися інші відомства, при цьому вартісні показники концентрації були нижчими за встановлені у національних законодавствах та у Регламенті про концентрації. Європейська Комісія заборонила концентрацію, і сторони концентрації подали на Комісію до Суду ЄС. Суд ЄС не тільки підтримав позицію Європейської Комісії, але також зауважив на статичності і негнучкості механізму порогових значень вартісних показників [12].

Крім того, Акт про цифрові ринки (надалі – DMA) також містить положення щодо концентрацій у межах ЄС. Так ст. 14 DMA встановлює певні обов'язки:

- для регуляторів інформувати Європейську комісію про заплановані злиття, «якщо суб'єкти, що об'єднуються, або об'єкт концентрації надають основні послуги платформи або інші послуги в цифровому секторі чи забезпечують збір даних»;

- «гейткіпера» надавати певну інформацію про заплановану транзакцію Європейській Комісії, яка може використовувати цю інформацію для моніторингу статусу «гейткіпера» та розглядати її в рамках ринкових розслідувань відповідно до DMA;

- для Європейської Комісії, яка зобов'язана інформувати компетентні національні органи держав-членів про заплановані злиття, про які вона була повідомлена.

Ст. 14(5) DMA дозволяє національним органам використовувати цю інформацію для цілей національного контролю за злиттями, а також звертатися до Європейської Комісії з проханням розглянути злиття відповідно до ст. 22 Регламенту про концентрації. Таким чином, обов'язковий обмін інформацією між органами влади має розширити коло концентрацій, які в кінцевому підсумку підпадають під дію режиму контролю за концентраціями в ЄС.

Загалом, німецькі правила контролю за злиттями (Розділи 35-43a GWB – Закон про обмеження конкуренції [13]) застосовуються до концентрацій, які не підпадають під дію Регламенту ЄС про злиття. 9-та поправка до GWB, яка набула чинності в червні 2017 року, запровадила обов'язок повідомляти про концентрації, якщо вартість угоди перевищує 400 мільйонів євро. Це доповнює порогові показники за необхідності звернення за дозволом на основі показників обсягів реалізації, які вважалися недостатніми для охоплення випадків, типових для цифрових ринків.

Це дає змогу Bundeskartellamt розслідувати випадки, коли відомі гравці здійснюють негативний вплив на стан конкуренції, купуючи малих інноваційних конкурентів, які, наприклад, володіють важливими даними. Крім того, до розділу 18(2a) GWB було внесено уточнення, що при аналізі того, чи може компанія займати домінуюче становище, надання безкоштовних послуг такою компанією не скасовує припущення про наявність ринку. Щодо ринків, які включають багатосторонні ринки та мережі, законодавець запровадив п. 3a) Розділу 18 GWB, який перераховує елементи, що мають бути враховані при оцінці ринкового становища суб'єкта господарювання, включаючи доступ суб'єкта господарювання до даних, що можуть впливати на конкуренцію.

10-та поправка до GWB набула чинності в липні 2021 року. Законодавець суттєво реформував правила щодо зловживання ринковою владою, які мають велике значення для доступу до даних. Важливим для контролю за концентраціями є ч. 3 ст. 18 GWB, яка додала «доступ суб'єкта господарювання до даних, що мають значення для конкуренції» як додатковий критерій для оцінки ринкового становища суб'єкта господарювання по відношенню до його конкурентів. Крім того, законодавчий орган переглянув положення про контроль за злиттями, які, однак, є загальними і не пристосовані спеціально до цифрових ринків [7].

Аналогічне нововведення щодо запровадження нового порогового значення – суми угоди, на основі якої здійснюється концентрація, запровадила Австрія. У 2017 році такий показник був зафіксований на рівні 200 млн євро [14].

У 2017 році конкурентне відомство Франції розпочало дослідження, спрямоване на модернізацію та спрощення контролю за концентраціями. Було розглянуто два заходи, спрямовані на усунення недоліків контролю за концентраціями, зокрема, шляхом вирішення проблем, пов'язаних із цифровою економікою: встановлення нового порогового показника, що базується на вартості транзакції, та запровадження контролю за злиттями ex post. За результатами публічних консультацій конкурентне відомство оголосило, що запровадження нового порогового показника не є виправданим для французької економіки (зазначивши, однак, що воно буде уважно стежити за впровадженням нових порогових показників у Німеччині та Австрії), і розпочало ще одні консультації щодо можливого запровадження режиму контролю за злиттями ex post, який буде спрямований на концентрації, що не підпадають під юрисдикцію Європейської Комісії та можуть призвести до «суттєвих проблем у сфері конкуренції» у Франції. Після підтвердження Європейською Комісією свого нового підходу до імплементації статті 22 Регламенту про контроль за концентраціями, конкурентне відомство припинило свою роботу над запровадженням режиму контролю за злиттями ex post [15].

Наше дослідження було б неповним, якби ми не проаналізували стан законодавчого регулювання концентрації на цифрових ринках в Україні. Разом з тим, варто зазначити, що поки що цифрові ринки надзвичайно стрімко розвиваються та мають великий потенціал для забезпечення зростання економіки країни й конкуренції, зокрема, й на міжнародному рівні. У розділі 8 Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» зазначено, що вся система правил конкуренції потребує доопрацювання, оскільки існує необхідність розширення переліку т. зв. «блокових вилучень» з метою узгодження їх з тими правилами, які існують на рівні ЄС [16]. З метою поступової інтеграції в Європейський Союз, за сприяння Міністерства цифрової трансформації України були прийняті Закони України «Про хмарні послуги» [17], «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [18], надані пропозиції щодо оновлення Закону України «Про персональні дані». Однак, питання конкурентного

права в зазначених документах згадуються лише:

– в Законі України «Про хмарні послуги» – про дотримання принципів інтероперабельності та збереження конкуренції при встановленні порядку надання хмарних послуг та/або послуг центру обробки даних;

– в ст. ст. 27–28 Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» регулюються питання укладення договору про утримання від вчинення конкурентних дій. Зазначені норми більше стосуються врегулювання трудових відносин в ІТ-сфері [19].

В Україні діє Закон України «Про захист економічної конкуренції» та Положення про концентрацію [20], які насамперед покладають врегулювати питання контролю за концентраціями. Разом із тим зазначені документи не містять спеціальних положень, які б регулювали специфічні та нагальні питання особливості контролю за концентраціями на цифрових ринках.

Висновки. Суть встановлення додаткових порогових показників для контролю за концентраціями на цифрових ринках полягає у створенні раціонального та ефективного процесу оцінки антимонопольними органами

запланованих концентрацій, що має забезпечити здорове конкурентне середовище та запобігти негативному ефекту на стан ринків. Цілі включають запобігання антиконкурентній поведінці, сприяння економічній ефективності та захист добробуту споживачів. Досягнення правильного та ефективного балансу щодо встановлення порогових значень для здійснення контролю за концентраціями на цифрових ринках має важливе значення для оптимізації регуляторних зусиль і підтримки динамічного та конкурентного середовища. Аналізуючи законодавство країн ЄС варто зазначити, що розвиток інновацій та діджиталізація переважної більшості сфер економіки та побуту громадян вимагає встановлення нових критеріїв для виявлення та належної оцінки ефекту концентрацій, які відбуваються на цифрових ринках. Серед можливих критеріїв для ідентифікації та здійснення належної оцінки концентрацій міжнародний досвід виділяє зокрема, розмір часок учасників транзакцій, порогові значення вартості запланованих транзакцій та впровадження спеціальних режимів для попереднього та ex post контролю за концентраціями на цифрових ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко А.Г. Ринкова влада: джерела, масштаби, наслідки : монографія / А.Г. Герасименко. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 600 с.
2. Gerasymenko, A., & Mazaraki, N. (2022). Competition law enforcement in Ukraine: challenges from on-line giants. *Yearbook of Antitrust and Regulatory Studies*, 15(26), 57–73. <https://doi.org/10.7172/1689-9024.YARS.2022.15.26.3>
3. Gerasymenko, A., & Mazaraki, N. (2023). The "New Normal" in Competition – Filling the Gaps of Ukrainian Competition Law in the Digital Economy Age. *Competition and Intellectual Property Law in Ukraine*. Vol. 31, 147–171. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-662-66101-7_7. https://doi.org/10.1007/978-3-662-66101-7_7
4. MAZARAKI N., & GERASYMENKO A. (2024). Criterion of full functionality as a determinant of the mode of market power concentration. *For eign trade: economics, finance, law*, 132(1), 60–74. [https://doi.org/10.31617/3.2024\(132\)05](https://doi.org/10.31617/3.2024(132)05)
5. Смирнова К. В. Основи права конкуренції Європейського Союзу та "європеїзація" конкурентного права України : навч. посіб. / К. В. Смирнова – К. : ВПЦ «Київський університет», 2021. 223 с.
6. Титиш, Б., & Швед, Ю. (2023). Концентрація на цифровізованих ринках: практика та досвід регулювання. *Економіка та суспільство*, (54). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-35>
7. Podszun, Rupperecht, Thresholds of Merger Notification: The Challenge of Digital Markets, the Turnover Lottery, and the Question of Re-interpreting Rules (July 27, 2023). Forthcoming in: PARCU P.L., ROSSI M.A., BOTTA M. (eds.), *Research Handbook in Competition & Technology*. Edward Elgar Publishing in 2024., Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4522433> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4522433>
8. European Commission, Commission Consolidated Jurisdictional Notice under Council Regulation (EC) No 139/2004 on the control of concentrations between undertakings, 2008/C 95/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fr/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0139>
9. *Wolters Kluwer*. Merger Thresholds Monitor <https://www.kluwercompetitionlaw.com/compare-jurisdictions/merger-thresholds>
10. Case No. COMP/M.7217 – *Facebook/WhatsApp* (2014). Regulation (EC) no 139/2004 merger procedure. URL: https://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/decisions/m7217_20141003_20310_3962132_EN.pdf
11. Information from European Union institutions, bodies, offices and agencies European Commission. Communication from the Commission. Guidance on the application of the referral mechanism set out in Article 22 of the Merger Regulation to certain categories of cases (2021/C 113/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0331\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021XC0331(01))
12. Illumina, Inc. v European Commission. GC 13.7.2022, T-227/21, ECLI:EU: T:2022:447 – Illumina/Grail. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?lgrec=fr&td=;ALL&language=en&num=T-227/21&jur=T>
13. Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen – Competition Act in the version published on 26 June 2013 (Bundesgesetzblatt (Federal Law Gazette) I, 2013, p. 1750, 3245), as last amended by Article 1 of the Act of 25 October 2023 (Federal Law Gazette I, p. 294). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gwb/englisch_gwb.html
14. Federal Act against Cartels and other Restrictions of Competition (Cartel Act 2005 – KartG 20052) Original version: Federal Law Gazette I No. 61/2005 (NR: GP XXII RV 926 AB 990 p. 112. BR: AB 7309 p. 723.) URL: https://www.bwb.gv.at/fileadmin/user_upload/PDFs/Cartel_Act_2005_Sep_2021_english.pdf.
15. Lemaire, C., & Vatin, G. (2023, December 4). *Merger Control Laws and Regulations France 2024* International Comparative Legal Guides International Business Reports. URL: <https://iclg.com/practice-areas/merger-control-laws-and-regulations/france>
16. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>.
17. Про хмарні послуги: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>
18. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15 липня 2021 року № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>.
19. Шумило М. Договір про неконкуренцію (заборону конкуренції) в трудовому праві. Юридична газета online. 12 серпня 2022р. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/dogovir-pro-nekonkurenciyu-zaboronu-konkurenciyi-v-trudovomu-pravi.html>.
20. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію): Розпорядження Антимонопольного комітету України 19.02.2002 № 33-р (у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України 21.06.2016 № 14-рп). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02#Text>